



*Omslagsfoto til bogen.
Foto: Bjarne Høj.*

Tre byer – tre befrielser

AF HENRIK GJØDE NIELSEN

Endnu et jubilæum

2005 var 60-året for Danmarks befrielse efter besættelsen 1940-1945. Jubilæet blev markeret på forskellig vis af Nordjyllands Historiske Museum, af flere grunde. For det første måtte man antage, at 60-året ville blive det sidste, ”runde” befrielsesjubilæum, hvor der ville være i hvert fald en vis repræsentation af mennesker, som selv på en eller anden måde havde oplevet og ikke mindst været aktive under besættelsen. For det andet dukker fortsat hidtil ukendte eller ubenyttede kildegrupper op, som sætter nyt lys på besættelsestidens historie; kilder, som passende kunne formidles i anledning af jubilæet. For det tredje er der tale om en markering af en væsentlig del af landets historie, som fortsat har betydning, og som fortsat påkalder sig væsentlig interesse. Endelig for det fjerde: Der er nogle helt særlige forhold i besættelsestidens historie i almindelighed og i befrielsesforløbet i særdeleshed, der gør sig gældende i det område, der dækkes af Nordjyllands Historiske Museum; forhold, der på væsentlige punkter også adskiller sig fra andre områders historie i de svære besættelses- og de bevægede befrielsesdage.

Tre byer – tre befrielser

Kort fortalt kan man sige, at befrielsesdagene i Aalborg i maj 1945 umiddelbart forløb så "normalt," som den slags nu kunne forløbe: Man festede og glædede sig, og man tog fat på at arrestere de mennesker, hvis forhold skulle undersøges nærmere. Ikke desto mindre kom befrielsesforløbet i Aalborg til at adskille sig fra andre byer af tilsvarende størrelse. Til en start nægtede den stedlige Gestapochef, den brutale Fritz Bolle, at frigive omkring 40 fanger fra Kong Hans Gades Arrest. Han havde øjensynligt til hensigt at henrette dem alle. Det lykkedes at tale Bolle fra forehavendet, når bortses fra tre fanger, som han ikke ville overlade til Røde Kors. De var meget mishandlede, og Bolle ville ikke have vrøvl. Efter en odysse i det nordjyske, som fangerne slap fra med livet i behold, forsvandt Bolle som forklædt værnemagtssoldat over den dansk-tyske grænse og er ikke set siden. Dette vakuum i befrielsesforløbet i Aalborg gik relativt upåagtet hen. Det gjorde retsopgøret derimod ikke. Takket være Bolle var det lykkedes Gestapo at rekruttere et betragteligt antal danske håndlangere. Fem af disse måtte efterfølgende lade livet for deres gerninger. Ingen anden dansk provinsby leverede så mange dødsdømte til henrettelsespelotonerne.

I Hadsund, eller rettere Helberskov ved Mariager Fjords udmunding, nægtede tyskerne at overgive sig til den stedlige modstandsbevægelse. At man mente det alvorligt understreges af, at tyskerne den 5. maj om eftermiddagen myrdede lods Ib Welling, angiveligt under flugtforsøg. Først den 10. maj 1945, da en gruppe britiske soldater nåede frem til Helberskov, overgav tyskerne sig der.

Heller ikke i Hals ville tyskerne give sig. Bl.a. takket være den bevarede log- eller dagbog for modstandsbevægelsen kan vi i dag følge begivenhederne i Hals, til tider kvarter for kvarter. Bl.a. opbragte tyskerne den 5. maj om eftermiddagen to svenske fartøjer under dansk flag, med våbenmagt. Om bord på fartøjerne var modstandsfolk, som efter eksil i Sverige nu var på vej til Aalborg. Efter forhandlinger med den ledende modstandsmand Tolstrup lykkedes det at få tyskerne til at frigive fartøjerne. Og først den 17. maj 1945 kl. 17.00, da en britisk troppstyrke og ledelsen af den nordjyske modstandsbevægelse nåede frem til Hals, overgav tyskerne sig her.

Det er disse komplicerede befrielsesforløb i Aalborg, Hadsund/Helberskov og Hals, som Nordjyllands Historiske Museum besluttede sig for at undersøge og formidle i 2005.

Formidlinger

I maj åbnedes på Hals Museum udstillingen "Tre byer – tre befrielser," der i efteråret blev vist på Hadsund Egns Museum, og i vinteren som forhalsudstilling på Aalborg Historiske Museum. Udstillingen gav anledning til omfattende presseomtale og stor publikumsinteresse, og den gav nye oplysninger. Til yderpunkterne i den sammenhæng hører en modstandsmand, som kunne bekræfte forløbet i Hals, og en tysk turist, som kunne berette, at hans far havde fortalt, hvorledes de tyske soldater sad i deres fæstning og ventede på, at englænderne skulle nå frem.



Børge Jensen. Henrettet den 23. maj 1947 kl. 01.00.



Franz Toft. Henrettet den 8. oktober 1946 kl. 01.30.



Johannes Dahl. Henrettet den 11. april 1947 kl. 02.30.



Christian Lundholm. Henrettet den 17. maj 1947 kl. 01.00.

Hen over året afholdtes en række foredrag over det meste af Nordjylland om forløbet, og den 10. maj kørte en kolonne militærveteranbiler fra Hadsund til Helberskov ad den rute, som briterne havde fulgt 60 år tidligere. Den 17. maj markeredes befrielsen ved en mindehøjtidelighed i Hals, og endelig er der hen over året blevet produceret tv-udsendelser om forløbet i Hals af 24nordjyske, TV Danmark og TV2/Nord, ligesom Hals Museum stod i centrum for en halvtimes radioudsendelse om henrettelsen af Frantz Toft. Frantz Toft kom fra Hals, blev dødsdømt for forbrydelser begået i Aalborg, og henrettet i Undallslund Plantage ved Viborg, som den første af de vest for Storebælt dømte. Radioudsendelsen blev produceret af DR, og er siden blevet udsendt på såvel regionale som landsdækkende kanaler. Og endelig har i januar 2006 Hals Museum deltaget i en tv-udsendelse, produceret af DR TV Midt/Vest, om henrettelserne, igen med beretningen om Frantz Toft.

Projektet kulminerede den 6. januar 2006, da bogen "Tre byer – tre befrielser" blev udgivet. Bogen er forsynet med den nøjagtige, men ikke særligt mundrette undertitel "Aalborg 5. maj 1945 – 23. maj 1947. Helberskov 5. maj 1945 – 10. maj 1945. Hals 5. maj 1945 – 17. maj 1945." Aalborgdatoen 23. maj 1947 henviser til den dag, da den sidste dødsdømte fra Aalborg blev skudt. I bogen, som kan købes på museets afdelinger, koncentrerer befrielsesforløbet i Aalborg, Helberskov og Hals. En stor historie på få sider.

Helberskov efter befrielsen.

